

راه های علمی استفاده از آب افغانستان در جهت بهبود محیط زیست افغانستان

داکتر یارمحمد

با عماربند های ذخیره آبی بر روی رودخانه کوکچه، آمو، هیرمند، هریرود مرغاب، پنجشیر، کنر ولوگر که دریا های مذکر داریم جریان هستند و هم درمسیر آنها زمینه صد ها هزار هکتار زمین زراعتی با کشیدن نهر ها و ساخت کانال های آبیاری فراهم می شود و با این شهامت می تواند رشد انکشاف زراعت و حرکت به سوی مصونیت غذایی و خود کفایی کشور ما در تولیدات کشاورزی و انرژی برق مشکل اکثر شهروندان افغانستان حل خواهد شد. آب نیز از جمله منابع اقتصاد ملی افغانستان به مانند گاز مواد نفتی به حساب میرود که در شکوفایی و طرقی کشور عزیز ما وسعادت مردم شریف ما نقش اساسی دارد. افغانستان یک کشور کم رشد وسیله اساسی زندگی اکثر نفوس آن را کشاورزی تشکیل میدهد. زراعت کشور ما تا اکنون با وسایل سنتی است و علت پسمانی آن تسلط روابط تولیدی فئودالی و ما قبل فئودالی بوده است.

با رشد تجارت کشت پنبه ع زغر وکنجد , لبلبو , نشکر و مالداري به خصوص تربيه گوسفندان قره قل در کشورما روبه انکشاف نهاده بود کشت نیشکر در وادی جلاباد و لبلبو در بغلان رایج یافت. در ولایت بغلان 4000 هکتار زمین آبی زیرکشت لبلبو می رفت از محصول آن ده هزار تن شکر تولید گردیده .

دهقانان کشور ما تا سال 1986 از تجارب زیاد روزتاروز در تولید حاصلات گندم به نتایج چشمگیری دست یافته بود و چهارده فیصد حاصلات افغانستان در نتیجه تحقیقات قطعه زمین های نمایشی و انواع تخم های اصلاح شده بدست آمده بود که در همین سال تولید گندم 3 میلیون 800 تن حاصل بدست آمد و ارقام وزارت زرع در سال 1988 محصولات زرعتی کشور را 68 اعشاریه 2 فیصد عاید ملی نا خاص انعکاس یافت بود. محصولات و تولیدات نباتی و میوه خشک تا سالها 1980 و 1983 حدود 25 تا 30 فیصد کل صادرات افغانستان را تشکیل می داد. و همچنان در همین سالها تا 2 اعشاریه 6 میلیون جلد پوست قره قل در بازار های بین المللی صادر می گیرد و از پشم تکه های پشمی چاکت و لباس تولید می شود و هم در حدود یکم میلیون نفر مصروف قالین و گلیم بافی بودند که قالین افغانستان از شهرت خوب جهانی برخوردار بود و جلب اسعار عمده بین المللی به کشور ما قلم مهم صادراتی محسوب می شد. حکومت های وقت در جهت انکشاف زراعت و مالداري سیعی و تلاش مداوم می نمودند تا تولیدات و محصولات زراعتی بخصوص تحقیقات روی 10 ها نوع گندم داخل و خارجی برای جنس بهتر مساعد کشت گندم در فارم های مختلف زرعتی مرکز ولایات کشورما صورت گرفت و برای رهنمایی و تشویق دهقانان 2200 قطعه زمین نمایش انواع تخم های اصلاح شده مورد تجربه و امتحان در ولایات و بخصوص دشت بکوا جهت توزیع فرستاده شده بود. تا سالها 1985 و 1986 به کمک دهقانان و کشت کاران در حدود 3500 فارم تربیه و ترویج نمایش در سطح افغانستان وجود داشت. که تا کشور عزیز ما را به سطح خود کفایی در قسمت تولید گندم می رسانید. با تا سف وطن عزیز ما وارد جنگ داخلی شدید شد در بین گروه های جنگجو افراد تخریب کار کشورهای همسایه که بیشتر سود را از دریا های افغانستان می برند به ویران شبکه های آبیاری پرداخته اند در نتیجه جنگ زمین های زرعتی به شوره زار و نیزار مبدل شد و شغل زمینداران باغداران و مالداران صدمات سنگین به زیربنای اقتصادی افغانستان وارد گردید.

به دلیل ناشی از بقای جنگ داخلی و نبود حاکمیت قانون امروز افغانستان به یکی از بزرگترین مراکز کشت کننده گیاه خشکاش در سطح جهان تبدیل شده است. پروسه تولید و تجارت مواد مخدر در مناطق نا امن تحت نفوذ قومندا سالاران مورد حمایت و پشتیبانی رسمی و علنی آنان قرار گرفت است . با این عمل خود و جهت اخلاقی کشور عزیز ما افغانستان را در سطح جهان خدشه دار ساخت است .

سالانه کشور های مختلف به شمول کشور های همسایه افغانستان کشور های ارو پایی و غیره برای کنترل قاچاق مواد مخدر در طول سرحدات خود و در راه های ترانزیتی جهت جلوگیری از ترافیک مواد مخدره ملیارد ها دالر مصرف می نمایند باز هم انتقال می یابد. اگر نگاه کنیم به مخارج گزاف محالجه جوانان و ترویج اخبار آن نیز قابل ملاحظه می باشد. در حالیکه برای از بین بردن این بلای عمومی لازم است تا برای خشک کردن سرچشمه تولید آن که منبع کشت آن افغانستان است می باشد اقدام جدی و بنیادی در محو آن صورت گیرد که مصارف آن به مراتب کمتر از شیوه های دیگر است.

در افغانستان باید به اصلاح و کارایی کشاورزی بی افزایم. تولیدات محصولات غله جات و بخصوص کشت نباتات تیکه منفعت بیشتر به دهاقین و زراعت کاران می دهد. همچنان محصولات صنعتی کشاورزی از قبیل پنبه لبلبو را احیا و انکشاف داد.

در جهت بلند بردن سطح تولیدات زراعتی آموزش و پرورش کشاورزان در موارد شیوه ها کشت و ذرعه میزان و نارم آبیاری بخاطریکه زراعت باغداری و مالداري که نقش عمده در کشور ما دارد و مردم کشور ما طی سه دهه جنگ از این پیشه دور مانده اند به این نکته باید تاکید نمود که جهت آموزش دهقانان و نوجوانان باید مراکز آموزش ترویج

وحر فوی در محلات رهنمود زراعتی و مرکز تحقیقاتی ایجاد گرد که تا در زمین خاک شناسی روش کشت طرز آبیاری فعالیت نماید.

برای بهبود کار های زراعتی باید برنامه وام دهی به منظور شرایط بهتر کار دهقانی را در دست داشت به کشاورزان برای بازسازی سیستم شبکه های آبیاری و خریداری افزار کار مانند پمپ های آب کشی و اترپمپ ها قلبه های دستی میخانیکی آماده کرد که این وسایل بدون کمک موسیسات بین المللی غیر عملی می باشد.

راه علاج دیگر برای محو کشت خشخاش عبارت از احیای دوباره پروژه های سکتور زراعتی که شیوه مدرن کشت و آبیاری آن صورت می گرفت می باشد. احیای این گونه پروژه ها در جهت بلند بردن اقتصاد واحد های اداری قابل ملاحظه می نماید. و همچنان در جهت کار یابی به جوانان و متخصصین پناهنده که بوطن بازگشت می نمایند کمک شایان می کند. بسیار ساحات نواحی کوهستان افغانستان محیط مناسب برای باغداری است. احیای و بازسازی باغ ها در بهبود محیط زیست و اقتصاد کشور ما رول عمده دارد در سال های اخیر بخاطر نبود امکانات صدور میوه خشک و تر به کشور های همسایه و جهان باغ داران کشور ما نیز به کشت خشخاش روی آورده و در ختان متمر و میوه دار خود را قطع بی رحمانه نموده اند و برای احیای دوباره آن باید در جهت برگشت به کسب باغ داری و تاک داری به آنها کمک های مادی و فنی معقول صورت گیرد. باغداری علم شناخت پرورش و تولید میوه جات سبزی جات و نباتات زینتی می باشد و از مزرعه دارای مجزا است. بسیاری عملیات باغداری جنبه تیوری نداشته ساحه عملی و تجربیوی دارد.

یک قرن پیش باغ بان با تجربه و معمار سیستم آبیاری سنتی در کوه دامن زندگی داشت. از بابت تجربه باغداری و شغل معماری آن در جوانی لالا رشید و در سن متقاعدی بنام رشید بابا شهرت داشت. رشید بابا در شغل معماری زبردستی بود از او مردم در عفرجوی های عنعنوی و کشیدن نهر ها سنتی و ساخت قنات ها (کاریز) کمک نظر و فنی می خواستند. اکثریت کاریز ها شمالی را رشید بابا چه در ایام جوانی و چه در سن پیری احیا و بازسازی نموده است و رونق شکوفایی و شادابی و محیط زیست سالم شمالی امروز از برکت تجربه باغداری و شغل معماری رشید بابا است. رشید بابا کسب معماری را از پدر کلان خود میراث گرفته بود و سه پشت پدر کلان او صاحب رسوخ بود و در زمان امیر تیمر و به فرمان امیر تیمور به احداث و حفر نهر سنتی چا ریکار پر داخت و آب را از در یای غور بند بدشت بگرام رسانید.

شکوفه در ختان بادام سمنگان

یکی نمونه های باغداری پروان

یکی نمونه های باغداری شهر خلم

میرزا فقیر احمد پنچشیری تحصیل یافته هندستان بود و در حکومت امان الله خان بحیث ریس جنگلات درسرسبزی و شادابی افغانستان خدمت نموده است و هم در حفاظت و توسعه جنگلات و رشد عملی شیوه های باغداری خدمت شایان نموده است و میرزا فقیر احمد خان دانش و تجربه عملی خود را در توسعه جنگلداری و باغداری از مسکو کسب کرده بود. زمانی که او بحیث سکرتر در سفارت افغانستان در مسکو کار می کرد و همزمان تجربه جنگل پروری را خوب تر آموخته و میرزا فقیر احمد گفته است که خوب ترین طریقه که می تواند تا حدود زیادی جلو خشکی را بگیرد باغداری است که در آن غرس درختان باشد. و علم امروز هم ثابت نموده است که در ختان در موقع گرمی دهن ستوما تا حجات خود را بند نموده آب خود را به بیرون تبخیر نمی نمایند. ریشه درختان منبع حفظ آب است. اکثر نباتات در زمان جوانه زدن و تولید تخم و یا گل به آب زیاد نیاز دارند. یک نبات در یک مرحله حد اقل به پنج بار آب فراوان ضرورت دارد. بدین لحاظ زیاد ترین آب های شربین برای کشت نباتات بمصرف می رسد.

از آب های زیرزمینی برای کشت مزارع بزرگ نه باید استفاده نمود. برای اینکه تسلسل طبیعی آب از بین میرود. برای غرس نبات بلند قد می توان از از آبهای زیرزمینی استفاده نمود زیرا نباتات بلند قد خود ذخیره کننده آب در خاک در خود و در محیط ما حول می باشد.

فعال کردن رشد نبات صنعتی یعنی طلا سفید پنبه و پیله درجهت احیای دوباره و فعال نگهداشتن نساجی های کشور اهمیت زیاد دارد. تولیدات ابرومندانه پنبه دربین مردم افغانستان از دیر زمان رایج است. دهقانان پنبه کار در کشت پنبه تجربه زیادی حاصل کرده بودند ارقام جمع اوری سرتاسیری پخته افغانستان از نزد دهاقین 160 هزارتن در سال 1990 به دست آمده بود.

برای رسیدن به این اهداف و مقاصد که در بالا ذکر یافته است ضرورت به یک سلسله اقدامات دراز مدت و کوتا مدت دیده می شود که درپلان کاری زیرین بیان می گردد.

1. احیا پاک کاری و ترمیم شبکه های آبیاری اعم از کانالها نهرها کاز ریزها سر بند ها حوض ها وجو یچه ها آب رسانی که احیا دوباره اینها ضروری است که به وسیله اینها می توان شادابی سرسبزی و محیط مرطوب را در شرایط اقلیم افغانستان بوجود آورد.
2. احیای استیشن واترپمپ ها پاک کاری و حفر جاهای عمیق جهت آبیاری زمین های زراعتی و عفجری های که در اثر جنگ از بین رفته است. اکثر کارهای پاک کاری وساختمان توسط دهاقین و مردم نواحی یا محل با رهنمای انجینران در بدل مواد غذایی یا پول نقد صورت گیرد.
3. ساخت بند های آبی برای تولید انرژی برق بخاطر جلوگیری از قطع اشجار وجنگلات که ثروت ملی کشور است وهم نقش جنگلات در کنترل آب های سطحی وتغذیه آبهای زیرزمین در تعدیل آب وهوای منطقه وهم مبارزه با الودگی وفرسایش وحفظ وتولید خاک.
4. پاک کاری زمین ها وآماده ساختن زمین ها جهت کشت از وجود نی زار وخارزار.
5. تامین دهاقین با تخم های اصلاح شده , کود کمیای و سایل عصری از قبیل تجهیزات ماشین الات زراعتی به خصوص ماشین های قلبه خورد دستی مناسب به طول وعرض زمین دهاقین کم زمین ولایات کوهستانی شمال شرقی جنوب شرقی ولایات مرکزی کمک جهت بهتر رشد اقتصادی آنها ضروری است.

موقعیت زمین داری بامیان

موقعیت زمین داری دره نور

کشت غله جات هر کدام آن از نگاه ای رشیه دوانی شخم زدن آن فرق دارد. اگر در وقت کشت در شخم زدن دقت صورت نگیرد دهقان از زمین کشت کرده ی خود حاصل خوب بدست آورده نمی تواند. بطور مثال برای کشت غله گندام شخم زدن زمین 30 الی 35 سانتی متر ضرور است. در حالی که شخم زدن توسط گاو آهن پاره از عمق آن 5 الی 10 سانتی متر زیاد تر نمی توان شخم زد. واز همین سبب است که دهقان بیچاره با صد زحمت از یک هکتار زمین یک نیم تن گندام بدست می آورد.

اگر شخم زدن با تراکتور باشد ما از همان یک هکتار زمین 3 الی 5 تن حد اقل گندام بدست خواهیم آورد. شخم زدن با تراکتور خاک را خوب زیرورو می کند از سختی آن کاسته می شود و آب هوا می تواند به راحتی وارد خاک

شود و ریشه غلات هم می تواند به راحتی در آن نفوذ کند همچنین کود و مواد مفیدی که در روی خاک پاشیده شده و از بین می روند . دهقانان باید زمین خود را باید دوبار در سال شخم زنند خوب حاصل بدست می آورند. اول بعد از چند هفته از برداشت محصول عمق شخم 30 الی 35 سانتی متر باید شخم زد دوم در وقت کشت اندازه عمق شخم 10 الی 15 سانتی متر بخاطر زیر خاک کردن تخم غله دانه آن هم با تراکتور سبک که خاک آن محکم و سفت فشرده نشود. و استفاده از تراکتور سنگین برای شخم زدن زمینی که زیر کشت می رود مفید نیست.

ماشین خورده قلعه

شکل ابتدایی قلعه یا شخم

تا سالیان قبل از 1992 تعداد پروژه های زیر بنای در کشور ساخته و یا در جریان ساختمان به شمار رفته و این پروژه ها به حیث قدم های نخست در جهت میکا نیزه ساختن زراعت افغانستان به شمار رفته و در این پروژه ها از روش و تکنولوژی معاصر در کشت و زرع استفاده بعمل می آمد و به اثر جنگهای ویرانگر اکثر این پروژه ها قسماً یا بکلی از بین رفته و احتیاج به ترمیم و ساختمان و انکشاف دوباره دارد. احیای این پروژه ها اهمیت شایان در جهت ایجاد کار برای اهالی کشور و هم در سرسبزی خاک و جلوگیری از گسترش بیابان ها و بخصوص رول این پروژه ها در بلند رفتن وضع اقتصادی کشور ما دارند .

داکتر یارمحمد متخصص حفاظت محیط زیست